



ONTWIKKELINGGERICHT ONDERWIJS

Onderwijs dat kinderen helpt hun volle persoonlijkheid te ontwikkelen. Dat is, kort maar krachtig, de kern van het concept ontwikkelingsgericht onderwijs (OGO) voor het basisonderwijs. Binnen die doelstelling zoekt de leerkracht naar sociaal-culturele activiteiten die te verbinden zijn aan kennis en vaardigheden om zo een brede ontwikkeling mogelijk te maken. De 'zone van naaste ontwikkeling', bekend van Vygotsky, speelt daarbij een belangrijke rol.

Ontwikkelingsgericht onderwijs brengt van twee onderwijskundige aanpakken de goede kanten bij elkaar. Het verbindt een leerlinggerichte pedagogiek met een activerende didactiek. OGO slaagt er ook in de valkuilen van deze twee aanpakken te vermijden. Want enerzijds kent een sterke leerlinggerichtheid het gevaar dat leerkrachten te lang afwachten en leerlingen vooral doen wat zij al kunnen. En anderzijds houdt een sterke gerichtheid op didactiek en methoden het risico in dat leerlingen ondergeschikt gemaakt worden aan de methode.

WAT IS HET?

Het concept van ontwikkelingsgericht onderwijs is gebaseerd op de neo-Vygotskiaantheorieën. Een belangrijk begrip bij Vygotsky's ontwikkelingstheorie – en daarmee bij ontwikkelingsgericht onderwijs is de 'Zone van Naaste Ontwikkeling' (ZNO). Die is gedefinieerd als het verschil tussen wat een leerling al zelfstandig kan (het actuele ontwikkelingsniveau) en wat de leerling kan met ondersteuning van een volwassene of een medeleerling. (de zogenaamde 'meerwetende partners'). De ZNO is daarmee een sociaal-culturele activiteit waarin de leerling zinvol kan en wil deelnemen, maar die hij nog niet zelfstandig kan volbrengen. In de praktijk zal het gaan om het samen uitvoeren van een activiteit (met een volwassene of met medeleerlingen), waarbij de meerwetende partner hardop voordenkt en de belangrijkste ingrediënten aanreikt. Zowel leerling als volwassene dragen dus aan de activiteit bij. De volwassene sluit aan bij de actuele kennis en behoefte van de leerling.

De belangrijkste kenmerken van de ontwikkelingsgerichte benadering zijn globaal als volgt samen te vatten:

- Ontwikkelingsgericht onderwijs is gericht op een brede persoonsontwikkeling (zoals samenwerken, communiceren, initiatieven nemen, plannen maken) die altijd verbonden wordt aan kennis en vaardigheden (schrijven, lezen, woordenschat enz).
- Het gaat om betekenisvolle activiteiten; een thematisch aanbod van sociaal culturele activiteiten waarin kinderen inbreng kunnen hebben in keuze en planning. In de onderbouw hebben de activiteiten een spelkarakter en in de midden en bovenbouw vooral een onderzoekskarakter.
- Het aandeel van de leerkracht bepaalt in hoeverre het thematische activiteiten aanbod bijdraagt aan de beoogde ontwikkeling van leerlingen. Leerkrachten bemiddelen tussen de motieven, betekenissen en mogelijkheden van leerlingen enerzijds en de doelen die zij belangrijk vinden anderzijds. Hier moet evenwicht in zijn. Daarom moeten ze zelf een activiteiten aanbod ontwerpen. Maar nog meer dan dat: ze spannen zich in

om leerlingen verder te helpen, om ervaringen en handelingsmogelijkheden toe te voegen, om ontwikkeling en leren doelbewust uit te lokken en te stimuleren. Gallimore and Tharpe noemen dat 'assisted performance'.

- De didactische organisatie speelt daarin een rol. In begeleide keuzes helpen leidsters en leerkrachten hun leerlingen om initiatieven te nemen en plannen te maken voor hun activiteiten. Vooral kleine groepsactiviteiten maken het mogelijk om met hen samen te spelen, te praten, te denken en te werken.
- Reflectie en observatie zijn onlosmakelijk aan het handelen van docenten verbonden. Ze zoeken steeds naar wat leerlingen zelf willen en al (bijna) kunnen. Daar baseren ze hun aanbod op. Zo wordt er een zone van naaste ontwikkeling gecreëerd, waardoor leerlingen hun eigen ontwikkeling signaleren omdat ze merken dat de activiteit én zij zelf er beter van worden.

HOE ERMEE OM TE GAAN?

Uit bovenstaande beschrijving is af te leiden dat ontwikkelingsgericht onderwijs een complexe benadering is. De leerkracht moet tegelijk voldoen aan een groot aantal eisen:

- hij moet betekenisvolle uitdagende activiteiten ontwerpen;
- zones van naaste ontwikkeling creëren;
- tijdens deelname aan de activiteiten goed luisteren en observeren om na te gaan of de uitdaging voor de leerling nog steeds daar is;
- in (klein) groepsverband met leerlingen werken en leren;
- de gehele klas in het oog houden, leerlingen samen laten werken en met de leerling(en) reflecteren op wat er bereikt is.

De essentie van deze benadering zit in de interactie met de leerlingen tijdens de deelname van de leerkracht aan gemeenschappelijke activiteiten van leerlingen ('assisted performance'). Het geheel vraagt veel van de leerkracht. Maar als hij dit van de grond kan krijgen, maakt dat het vak van de leerkracht des te boeiender en inspirerender.

RELEVANTIE VOOR DE ONDERWIJSPRAKTIJK

Het concept van ontwikkelingsgericht onderwijs is uitermate relevant omdat het een 'volledige' theorie is. De aanpak is zowel pedagogisch (brede persoonsontwikkeling), als didactisch (een uitgewerkte methodologie in de klas), als leerpsychologisch (de leerling is een actieve leerder die het eigen leren vorm geeft). Daarbij komt dat het een visie in zich draagt op cultuuroverdracht. Op het APS is er een lange geschiedenis van ontwikkelingsgericht onderwijs (in de personen van Frea Janssen-Vos en Henk Vink) en is er met name voor de onderbouw van het Primair Onderwijs veel uitgewerkt materiaal en kennis aanwezig. Ook in de midden- en bovenbouw van het Primair onderwijs wordt op dit moment vorm gegeven aan ontwikkelingsgericht onderwijs. Met de vele bronnen en praktijkervaringen die er inmiddels zijn hoeft OGO zeker niet te stoppen na de onderbouw. Het is een rijk concept waar we in het gehele onderwijs ons voordeel mee kunnen doen.

BRONNEN

Een belangrijke bron is het boek van Tharp, R. en Gallimore, R. (1988): *Rousing Minds to Life: Teaching, Learning, and Schooling in Social Context*, Cambridge University Press. Zij beschrijven hoe deze theorie vorm kan krijgen in de les.

Een andere bron is het boek van Moll (Ed., 1990): *Vygotsky and Education, Instructional Implications and Applications of Sociocultural Psychology*, Cambridge University Press.

Een korte beschrijving is ook te vinden op www.funderstanding.com/vygotsky.cfm.

Voor verder zoeken zie een van de zoekprogramma's, bijvoorbeeld Google (<http://www.google.nl>) en zoek naar 'ontwikkelingsgericht onderwijs', 'basisontwikkeling' of 'Vygotsky' (of naar het Engelse equivalent 'zone proximal development'). Dan verschijnt een groot aantal websites.

Meer informatie

Ellen Zonneveld

E-mail: e.zonneveld@aps.nl

Telefoon: 06 5202 84 14